

Małgorzata Garstka

Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach
Wydział Prawa, Administracji i Zarządzania
Instytut Prawa, Ekonomii i Administracji
malgorzata.garstka@ujk.edu.pl

ZAGROŻENIA ZRÓŻNICOWANEGO PODEJŚCIA JEDNOSTEK DO UJĘCIA PRZYCHODÓW

Streszczenie: Kategoria przychodów podlega regulacjom co do różnych kwestii opisujących ją. Są nimi: pomiar, wycena, moment ujęcia, uwzględnienie specyfiki działalności, zakres ujawnień. Pomiar przychodów i moment ujęcia są kluczowe dla przygotowania sprawozdania finansowego. Celem artykułu jest zwrócenie uwagi – na tle tego, jak wygląda rachunkowość przychodów i do czego zmierza w świetle MSSF 15 – na wynikające ze zmian zagrożenie zróżnicowaniem podejść jednostek i wpływ tego na jakość informacji generowanej przez rachunkowość z punktu widzenia użytkownika sprawozdania. Zastosowano metodę analizy opisowej, porównawczej i wnioskowania na bazie regulacji i literatury. Autorka postawiła tezę, że wprowadza się wiele czynników decydujących o sposobie ujmowania przychodów, a określanych subiektywnie przez jednostkę, co może dawać dużo prawidłowych rozwiązań. Zmiany precyzują wiele zagadnień, ale istotny jest problem pracochłonności i subiektywizmu.

Słowa kluczowe: rachunkowość, przychody, wycena.

Wprowadzenie

Cechą nieodłącznie towarzyszącą rachunkowości jest zmienność. Dotyczy ona wielu kwestii, a co najmniej przedmiotu, jakim się rachunkowość zajmuje, odbiorcy informacji przez nią generowanych, oczekiwań wobec niej i technologii informacji stosowanych przy jej prowadzeniu. W rachunkowości od lat obecna jest kategoria przychodów, będących najistotniejszą przyczyną zwiększeń kapitału własnego [Gmytrasiewicz, 2008, s. 93]. Ta kategoria również ulega zmianom co do różnych kwestii ją opisujących (pomiar, wycena, moment ujęcia, uwzględnienie specyfiki działalności, zakres ujawnień) i nadal – podobnie jak na przykład problem kapitału – wydaje się mocno zajmować zarówno teoretyków,

jak i praktyków. Dyskusja na temat pomiaru przychodów toczy się wraz z dyskusją o momencie ich ujęcia, ponieważ te dwa aspekty są ze sobą ściśle powiązane, a problem narasta w sytuacji konieczności przygotowania sprawozdania finansowego. Na ten moment należy ująć odpowiednie przychody i odpowiednio je wycenić. Treścią artykułu jest po pierwsze opis tego, jak wygląda rachunkowość przychodów zgodnie z ustawą o rachunkowości i do czego zmierza na świecie w świetle międzynarodowych standardów sprawozdawczości finansowej (MSSF). Analiza zmian wskazuje na konieczność zwrócenia uwagi na wynikające z tych zmian zagrożenie zróżnicowaniem podejść (wariantowość) w obrębie rachunkowości przychodów i wpływ tego faktu na jakość informacji generowanej przez rachunkowość. Jakość rozumiana będzie przez pryzmat cech jakościowych używanych w ustawie o rachunkowości. Do tego celu zastosowano metodę analizy opisowej, porównawczej i wnioskowania na bazie regulacji i literatury. Nie można nie zauważyć, że sposób ujmowania przychodów w ostatnich latach zmienia się i w efekcie ujednocila co do modelu teoretycznego, ale wydaje się, że się różnicuje co do wymiaru praktycznego. Autorka postawiła tezę, że wprowadza się wiele czynników decydujących o sposobie ujmowania przychodów, które są określane przez jednostkę, a to może generować dużo wariantów prawidłowych rozwiązań. Może to być niekorzystne z punktu widzenia użytkownika sprawozdania finansowego ogólnego przeznaczenia. Ostatnie zmiany MSSF w zakresie przychodów – jak się uważa – powinny pozytywnie wpłynąć na porównywalność danych przedstawianych przez różne jednostki w sprawozdaniach finansowych [Walińska i Jurewicz, 2015, s. 222]. Czas pokaże, czy te oczekiwania się spełnią, czy jednak nadanie prymatu postanowieniom umów, z których wynikają przychody, nie utrudni odbioru informacji.

1. Definicja, pomiar i ujęcie przychodów w regulacjach rachunkowości

Jednym z atrybutów wyróżniających rachunkowość spośród innych systemów jest niewątpliwie wyrażanie zjawisk i procesów w mierniku pieniężnym [Cieciura, 2013]. Pomiar w rachunkowości może mieć bezpośrednio postać wyceny pieniężnej lub być najpierw dokonywany w jednostkach miar fizycznych, a dopiero potem pieniężnych, jednak niezależnie od tego jest uwypuklany niezmiennie w treści prawie wszystkich definicji pojęcia rachunkowość [Gmytrasiewicz, 2008]. Podkreślić trzeba, że przyjęcie określonych miar wartości i zasad wyceny pozycji sprawozdawczych, w tym przychodów, decyduje o jakości i przydatności informacji oraz o wypełnieniu przez rachunkowość ważnych funkcji: funkcji notariatu i funkcji informującej o dokonaniach, a także pozwalającej na planowanie i prognozowanie, której podstawą jest dziś miernik obrazujący wartość oczekiwaną [Wielgórska-Leszczynska, 2011, s. 88 i 90].

Zdefiniowanie rachunkowości, jej funkcji, działań, elementów dokonywane jest przez teoretyków rachunkowości, a jej wymiar praktyczny opisują regulacje prawne, standardy i nabierająca znaczenia w czasach stosowania zasad, a nie reguł – dobra praktyka. Również zasady ustalania przychodów mają swoje podłoże teoretyczne, w świetle którego stanowią ogólną kategorię pomiaru dokonań i bazują na zasadach rachunkowości [Walińska i Jurewicz, 2015, s. 210]. Te zasady to zasada kontynuacji działania i memoriału, a w zakresie ich ujęcia – współmierność, ostrożność oraz zasada zakazu kompensat. Mają też wymiar praktyczny. Zgodnie z Ustawą o rachunkowości (art. 3 ust. 1 pkt 30) za przychody uznaje się „uprawdopodobnione powstanie w okresie sprawozdawczym korzyści ekonomicznych, o wiarygodnie określonej wartości, w formie zwiększenia wartości aktywów albo zmniejszenia wartości zobowiązań, które doprowadzą do wzrostu kapitału własnego lub zmniejszenia jego niedoboru w inny sposób, niż wniesienie środków przez udziałowców lub właścicieli”. Z kolei w regulacjach międzynarodowych – MSSF – w *Założeniach koncepcyjnych sporządzania i prezentacji sprawozdań finansowych* w pkt 92 stwierdza się, że „przychody ujmuje się w rachunku zysków i strat, jeżeli nastąpiło zwiększenie przyszłych korzyści ekonomicznych związane ze zwiększeniem stanu składnika aktywów lub zmniejszeniem stanu zobowiązania, których wielkość można wiarygodnie ustalić”. W myśl ustawy o rachunkowości i MSSF ujęcie przychodów jest jednoznaczne z równoczesnym zwiększeniem aktywów lub zmniejszeniem zobowiązań. MSSF, w przeciwieństwie do ustawy, podają okoliczności zajścia tego zdarzenia. MSR 18 stwierdza, że podstawowym zagadnieniem dotyczącym przychodów jest ustalenie momentu ich ujęcia i podaje okoliczności, w których jest prawdopodobne, iż w przyszłości jednostka uzyska korzyści ekonomiczne, które można wycenić w sposób wiarygodny, co spowoduje, że nastąpi ujęcie przychodów. Można przyjąć zatem, że kluczowy dla rachunkowości przychodów jest moment ich uznania i że rozstrzyga o tym definicja przychodów [Walińska i Jurewicz, 2015, s. 212]. Rozstrzygnięcie uzależnia przychód od uzyskania korzyści ekonomicznych. Według MSSF 15 kluczowe znaczenie będzie miał sposób określenia tego uzyskiwania zapisany w konkretnej umowie z klientem.

Regulacje polskie – art. 42 ust. 1 ustawy o rachunkowości – przewidują prezentowanie wyniku finansowego netto, wyodrębniając:

- 1) wynik działalności operacyjnej, w tym z tytułu pozostałych przychodów i kosztów operacyjnych;
- 2) wynik operacji finansowych;
- 3) obowiązkowe obciążenia wyniku finansowego z tytułu podatku dochodowego, którego podatnikiem jest jednostka, i płatności z nim zrównanych, na podstawie odrębnych przepisów.

Podkreślić trzeba, że w zakresie każdej z grup wewnętrznie istnieją kolejne podziały, a kwalifikacja do nich zależy w wielu miejscach (różnice kursowe, wynik z wyceny inwestycji, wynik ze sprzedaży środka trwałego) od zasad rachunkowości przyjętych przez jednostkę, głównie w obszarze stosowania zasady zakazu kompensat. Te wymogi z kolei wymuszają również podział przychodów na operacyjne, pozostałe operacyjne i finansowe. Podział ten następuje na poziomie ewidencyjnym i prezentacji. Dotyczy to oczywiście tylko przychodów bieżących, odnoszących się do danego roku, ponieważ inne – przychody przyszłych okresów – mają swoje miejsce ujęcia i prezentacji bezpośrednio na kontach bilansowych i w bilansie. Warto dodać, że MSSF nie regulują tej kwestii, pozostawiając ją w gestii zasad jednostki. W bilansie od pewnego czasu znajdują się jednak również specyficzne przychody przyszłych okresów, a mianowicie przychody kapitałowe z wyceny składników bilansu, które nie mogły – zgodnie z przepisami – trafić do rachunku zysków i strat. Zarówno w założeniach koncepcyjnych rachunkowości, jak i w regulacjach polskich i międzynarodowych problem szacunkowych przychodów z wyceny, który wiąże się z wykorzystaniem koncepcji wyniku całościowego, nie jest całkowicie rozwiązany [Walińska i Jurewicz, 2015, s. 215]. Niemniej jednak rozliczanie międzyokresowe przychodów nabrało znaczenia, ponieważ ujęcie kapitałowe to przyporządkowanie przychodów do właściwego okresu, podobnie jak ujmowanie przychodów przyszłych okresów, a oba rozwiązania wynikają ze wspomnianych zasad rachunkowości. Patrząc na podziały przychodów powodujące zróżnicowanie ewidencyjne i prezentacyjne: na rodzaje i w czasie, w księgach i w zakresie prezentacji, trzeba powiedzieć, że nowy standard dotyczy w zasadzie tylko bieżących przychodów operacyjnych prezentowanych w rachunku zysków i strat.

Standard MSSF 15 usunie standardy obecnie regulujące ujmowanie przychodów – 18 i 11, jak również IFRIC 13, IFRIC 15, IFRIC 18 i SIC-31, ale podobnie jak obecnie ujmowanie niektórych przychodów uregulowanych w innych standardach będą nadal regulowały te standardy. To dotyczy np. przychodów w zakresie instrumentów finansowych IFRS 9-11 i 27-28, leasingu IAS 17 czy umów ubezpieczeniowych IFRS 4 [IFRS 15, 2014, par 5.].

2. Przychody a jakość informacji

Pomiar jest generalnie uważany za sedno rachunkowości (nie tylko w zakresie przychodów), dlatego twierdzi się, że bez zrozumienia tego, co i jak jest mierzone, właściwe pojmowanie rachunkowości nie jest możliwe, a nawet sama rachunkowość bez pomiaru jest niemożliwa [Ijiri, 1967; Mattessich, 1971]. W trakcie rozwoju działalności gospodarczej i rachunkowości nastąpiła zmiana

myślenia o przychodach (co uwidoczniło się w ich prezentacji): od kategorii czysto wynikowej do bilansowej, znajdującej się w ostatnich propozycjach MSSF, gdzie przychód jest rozpatrywany głównie z perspektywy zmian powiązanych z nim wartości bilansowych, a dopiero dodatkowo z punktu widzenia odzwierciedlenia tych zmian w rachunku zysków i strat [Walińska i Jurewicz, 2015, s. 218 i 221]. Już obecna definicja przychodów jest związana z definicją aktywów i zobowiązań, a teraz idzie to powiązanie jeszcze dalej, traktując przychody wprost jako wykonanie zobowiązań (par. 9 i 31 IFRS 15: „the parties are committed to perform their respective obligations (...) An entity shall recognise revenue when (or as) the entity satisfies a performance obligation by transferring a promised good or service (ie an asset) to a customer”) [IFRS 15, 2014]. Niezależnie od tych ogólnych koncepcji przedmiotem dalszych analiz jest klasyfikowanie przychodów do poszczególnych rodzajów działalności, a w zasadzie sama idea podziału na nie. Aktualnym problemem z tym związanym jest finansyzacja gospodarki i rosnący udział przychodów finansowych, w tym niezrealizowanych [Remlein, 2015], które jednakże znajdują miejsce w sprawozdaniu i tworzą podlegający podziałowi wynik finansowy. Tymczasem nierozwiązane pozostają kwestie podstawowe. Formalnie regulacje rachunkowości definiują pojęcie przychodów, określając jakoś sposób ich pomiaru i moment ujęcia, ponieważ jest to konieczne, aby sporządzić sprawozdanie finansowe zgodnie z zasadą memoriału i współmierności. Zasada memoriału właśnie zapewnia kompletność obrazu zmian finansowo-rzeczowych majątku w każdym momencie jego działalności [Gmytrasiewicz, 2008, s. 57]. Zapisy ustawowe czy standardów rachunkowości są jednak obecnie z jednej strony czasami niewystarczające, a z drugiej miejscami powodować mogą silne zróżnicowane w zależności od rodzaju przychodów.

Opisana zmiana regulacji w zakresie definicyjnym i zróżnicowanie skutków ich stosowania, w przypadku chęci efektywnego przeczytania sprawozdania finansowego, powoduje bezwzględnie konieczność skrupulatnego zapoznania się najpierw ze szczegółowymi rozwiązaniami w zakresie rachunkowości danego typu działalności, aby w ogóle zrozumieć tak podstawową i – wydawać by się mogło – oczywistą wartość jak przychody danej jednostki i ocenić wybór polityki rachunkowości jednostki. Nie bez znaczenia jest również fakt, że przychody to kategoria ekonomiczna, której używa się często w oderwaniu od sprawozdania konkretnej jednostki za konkretny rok obrotowy, a tymczasem coraz częściej trzeba będzie rozpatrywać ją właśnie indywidualnie – w związku z definiowaniem przychodów w kontekście konkretnej umowy między stronami. Skoro tak, to rodzi się problem porównywalności danych w czasie i przestrzeni, którą oczywiście da się zachować, ale w obszarze analizy i interpretacji danych

zadać trzeba pytanie o trudności i koszty, jakie to za sobą pociąga, które dotyczyć będą obu stron – sporządzającego i użytkownika. Wyobrazić sobie można sytuację wysoce prawdopodobną, w której podobne co do działalności jednostki zostaną porównane i w zasadzie do każdej danej tak samo nazwanej (przychody, należności, zobowiązania) będzie trzeba dodać wyjaśnienie, aby czytelnik mógł ją poprawnie zinterpretować, natomiast wskaźniki, trendy, relacje nie będą mogły być wprost odczytywane z danych sprawozdania: bilansu, rachunku zysków i strat, ale trzeba je będzie ręcznie korygować i zbudować dane finansowe podające się analizie. Takie działania już są obecne w analizie, ale dotyczą raczej eliminacji wpływu zdarzeń nietypowych, inflacji czy zmian zasad rachunkowości. Autorka nie uważa, aby taki kierunek działania w rachunkowości był korzystny dla użytkowników rachunkowości, podobnie jak i jednostek prowadzących ją. Już dziś stwarza to problemy, szczególnie w kontekście wyceny w wartości godziwej. Mówi się nawet, że obecnie należy w tym obszarze doprowadzić do porównywalności danych zamieszczonych w sprawozdaniu jednostki, a nie z innymi jednostkami z tej samej branży, bo tu można starać się jedynie o zapewnienie porównywalności w zakresie grupowania operacji gospodarczych, prezentacji w sprawozdaniu i ujawniania metody wyceny [Wielgórka-Leszczyńska, 2011, s. 142]. Również Wójtowicz [2015] uważa, że porównywalność sprawozdań finansowych, która jest jednym z celów *Założeń koncepcyjnych MSSF*, ciągle jest trudna do osiągnięcia, przykładowo ze względu na zakres swobody oferowany przez MSR i MSSF, czego przykładem jest właśnie proponowanie więcej niż jednej metody wyceny elementów bilansu opartej na pojęciu wartości godziwej. Ponadto zwraca uwagę, że standardy międzynarodowe nie są spójne w przypadku rozpoznawania operacji gospodarczych, pozwalają na różne interpretacje tego samego zdarzenia i wydają się za bardzo złożone i skomplikowane dla użytkownika. Można zatem przyjąć za Wójtowiczem, że nadal trudno jest zapewnić wysoką jakość informacji finansowej [Wójtowicz, 2015, s. 167].

Z kolei do problemu wspomnianej finansyzacji odnosi się Remlein [2015], która zauważyła w sprawozdaniach wzrost, czasem nawet wręcz przewagę aktywów finansowych (głównie rynkowych papierów wartościowych) w wartości aktywów ogółem oraz zwiększanie się wartości kategorii przychodów i kosztów finansowych w odpowiednio ogólnej wartości przychodów i ogólnej wartości kosztów [Remlein, 2015, s. 170]. Przeprowadzone przez tę autorkę badania literaturowe i empiryczne pozwoliły m.in. na stwierdzenie, że przychody finansowe i koszty finansowe stanowią zarówno pozycje zrealizowane, jak i te ujęte tylko memoriałowo, wobec czego uznała ona za zasadny postulat odrębnej ich prezen-

tacji w rachunku zysków i strat. W związku z tym, że zakres przedmiotowy przychodów i kosztów finansowych obejmuje zarówno kategorie dotyczące działalności finansowej (np. odsetki od kredytu), jak i działalności inwestycyjnej (dywidendy), proponuje – w celu odzwierciedlenia wpływu procesu finansyzacji na wyniki – aby w rachunku zysków i strat wyodrębnić działalność inwestycyjną i finansową [Remlein, 2015, s. 179].

Należy zauważyć jeszcze jedną rolę przychodów i jej pośrednie skutki w zakresie poziomu jakości sprawozdania finansowego, a mianowicie pełnienie przez przychody roli podstawy odniesienia (bazy) dla wyznaczania progu istotności informacji prezentowanych w sprawozdaniu [Garstka, 2012]. Jednostka może obrać różne podstawy, których będzie używała do ustalania poziomu istotności. Jeśli będą nią przychody, zwyczajowo mówi się o istotności na poziomie 1-3% przychodów [*Przewodnik*]. Artykuł 8 ust. 1 ustawy o rachunkowości nakazuje wyodrębnienie w rachunkowości wszystkich zdarzeń istotnych do oceny sytuacji majątkowej i finansowej oraz wyniku finansowego jednostki. Służy to zapewnieniu wysokiej jakości informacji w sprawozdaniu finansowym jednostki. Patrząc na art. 34a ust. 1 ustawy można z kolei stwierdzić, że istotność stanowi o wysokości pewnych przychodów. Mówi się tam, że przychody z wykonania niezakończonych usług, w tym budowlanej, objętej umową, w okresie realizacji dłuższym niż 6 miesięcy, wykonanej na dzień bilansowy w istotnym stopniu, ustala się na dzień bilansowy proporcjonalnie do stopnia zaawansowania usługi, jeżeli stopień ten, jak również przewidywane całkowite koszty wykonania usługi za cały czas jej realizacji, można ustalić w sposób wiarygodny. Zarówno z ustaw, jak i z regulacji dotyczących metodologii badania sprawozdania finansowego wynika, że istotność jest ważną kategorią oceny sprawozdania przez biegłego rewidenta, który poświadcza jego wiarygodność. Dotyczy ona również sprawozdania z działalności jednostki. Opinia wydawana przez biegłego rewidenta powinna m.in. zawierać oświadczenie, czy w świetle wiedzy o jednostce i jej otoczeniu uzyskanej podczas badania stwierdzono w sprawozdaniu z działalności istotne zniekształcenia, i wskazać, na czym one polegają [Ustawa o rachunkowości, art. 65 ust. 3 pkt 4]. W przypadku badania sprawozdania finansowego koncepcja istotności jest nieodłącznie powiązana z ryzykiem badania, a istotność stanowi próg (granice) akceptacji nieprawidłowości i ujawniania informacji. Podstawą istotności mogą być przychody, zatem poprawne ustalenie ich wysokości, właściwy pomiar przychodów będzie bezpośrednio wpływał na decyzje w zakresie wyceny, ujawniania, upraszczania, akceptowania nieprawidłowości itp. i będzie stosowany wszędzie tam, gdzie ustawa wymaga posłużenia się kategorią istotności [Garstka, 2011].

3. Kierunki zmian rachunkowości w obszarze przychodów

Zauważa się, że standard MSSF 15 „Przychody z umów z klientami” zasadniczo zmienia podejście do ujmowania przychodów [Walińska i Jurewicz, 2015, s. 217]. Nie wszyscy podzielają ten pogląd. Krzyżanowska [2015] pisze, że mimo iż dotychczasowe i nowe zasady ustalania momentu powstania i wysokości przychodu różnią się, w praktyce w większości branż nie oczekuje się znaczących zmian faktycznego momentu ani kwot ujmowanych przychodów. Jednak wiodący audytor, który będzie weryfikował wprowadzenie zmian, a także wcześniej prawdopodobnie szkolił i doradzał w tym zakresie, w swoich materiałach pisze (tekst z broszury informacyjnej dla klientów szkoleń) [www 2]: „Nowy MSSF 15 zrewolucjonizuje dotychczasowe podejście do ujmowania przychodów i będzie stosowany do większości relacji gospodarczych generujących przychody, z wyłączeniem umów regulowanych przez odrębne standardy, takich jak umowy ubezpieczeniowe, leasingu czy umowy instrumentów finansowych. Wejście w życie MSSF 15 będzie dotyczyło praktycznie wszystkich jednostek gospodarczych sporządzających sprawozdania finansowe według MSSF. Najbardziej odczują wejście w życie nowego standardu przedsiębiorstwa z branży telekomunikacyjnej, informatycznej, nieruchomości i budowlanej, obronnej i lotniczej. Duże zmiany czekają także ujmowanie przychodów z tytułu umów podwykonawstwa”. Co do znaczenia zmian proponowanych przez MSSF pojawiają się również różne opinie, od takich, które mówią o ujednoczeniu podejścia [Walińska i Jurewicz, 2015], do takich, gdzie wskazuje się na zróżnicowanie wynikające z dużego znaczenia subiektywizmu. Twierdzi się zatem, że proponowane zmiany w międzynarodowych standardach dotyczące ujmowania przychodów powinny pozytywnie wpłynąć na porównywalność danych przedstawianych przez różne jednostki w sprawozdaniach finansowych [Walińska i Jurewicz, 2015, s. 222]. Kasperowicz [2015] z kolei uważa, że ponieważ w celu ułatwienia identyfikacji momentu ujęcia przychodów proponowane są przesłanki, które należy brać pod uwagę podczas poszukiwania momentu uznawania przychodów, które mają ogólny charakter, pozostawia się tym samym dużo miejsca dla profesjonalnego osądu [Kasperowicz, 2015, s. 110]. Ten zaś będzie prawdopodobnie powodował zróżnicowanie i osłabiał porównywalność, czego praktyczny przykład dało już ujmowanie utraty wartości.

MSSF 15 dotyczy, jak mówi nazwa, przychodów z umów z klientami i rzeczywiście słowo umowa okaże się istotne w tym standardzie. Stosuje się do wszystkich umów z klientami, z wyjątkiem wyłączonych w standardzie [www 1]. Autorzy wyróżnili w nowej procedurze ustalania przychodów pięć kroków

[IFRS 15, 2014; Kasperowicz, 2015; Walińska i Jurewicz, 2015; Krzyżanowska, 2015], które sprowadzają się do poniższego:

- zidentyfikować umowę z klientem,
- zidentyfikować zobowiązania, które konieczne są do wykonania świadczenia wynikającego z umowy,
- ustalić cenę transakcji umownej,
- alokować cenę tej transakcji do poszczególnych zobowiązań koniecznych do wykonania świadczenia wynikającego z umowy,
- ująć przychody z chwilą realizacji każdego zobowiązania.

W pierwszym kroku procedury identyfikującej przychody zawsze należy zidentyfikować umowę zawartą z klientem i MSSF 15 definiuje potrzebne do tego pojęcia. W praktyce nie każda transakcja wymaga podpisania umowy. Niektóre są typowymi dostawami czy świadczeniami usług, nie są zawierane na konkretne zlecenie zamawiającego. Zapewne czasem będą zatem pojawiać się problemy co do identyfikacji umowy. Widoczne jest to, mimo zapisów ustawowych i krajowego standardu rachunkowości, na gruncie umów długoterminowych [Silska-Gembka, 2009; Skulmowski, 2013]. Identyfikacja umowy jest to ważny problem, szczególnie w świetle twierdzenia, że jednym z najskuteczniejszych instrumentów kształtowania zysków jest przeprowadzanie transakcji handlowych na określonych warunkach opisanych właśnie w umowie oraz że ten instrument okazuje się kluczowy z punktu widzenia możliwości kształtowania przychodów, na które wpływ mają decyzje związane np. z terminem wystawienia faktury [Piosik i Strojek-Filus, 2013, s. 20].

Następny krok to wyodrębnienie obowiązków, do których należy przypisać przychód. W związku z tym, że przychody wynikają ze świadczenia usług bądź dostaw towarów czy produktów, obowiązkiem jest właśnie dostawa dóbr lub realizacja usługi. W ślad za tym następuje wycena tych obowiązków, co sprowadza się do określenia ceny transakcyjnej wykonania każdego z obowiązków – dostaw dóbr lub realizacji usług. Zgodnie z zasadami ceną tą jest kwota, jaką jednostka spodziewa się otrzymać w zamian za przekazanie towarów lub usług.

Znając cenę zarówno całej umowy, jak i poszczególnych zobowiązań, można realizować ostatni krok, a mianowicie ujęcie przychodów w momencie wypełnienia każdego pojedynczego wyodrębnionego i wycenionego obowiązku, aż do realizacji całej umowy. Przychody będą ujmowane dokładnie wtedy, gdy nastąpi wypełnianie obowiązku względem zamawiającego – w okresie realizacji zobowiązań wynikających z umowy. Tu rodzi się problem kryteriów, którymi należy kierować się przy ocenie sposobu wypełniania obowiązku, ponieważ istnieje różnica między transakcją, gdzie ma miejsce stałe przekazywanie kon-

troli, a jednorazowym jej przekazaniem po wypełnieniu obowiązku w całości. W MSSF 15 jest mowa o obu, a określa się je jako odpowiednio: przekazywanie kontroli w sposób ciągły stopniowy i jednorazowe przejęcie kontroli. W zakresie identyfikowania sposobu przekazywania kontroli przyjęto w MSSF 15 pewną hierarchię. Sytuacja stopniowego przekazywania kontroli powinna być rozpatrywana jako pierwsza, a jako druga w kolejności – alternatywna, o ile ta pierwsza nie występuje – powinna być rozważana sytuacja jednorazowego przekazywania kontroli [Krzyżanowska, 2015, s. 110]. Metodą rozpoznania przychodów dla każdego zidentyfikowanego obowiązku świadczenia jest – stosowana już przez MSR 11 i 18 – metoda stopnia zaawansowania. Stopień ten można ustalić, stosując metodę wejścia (rozpoczynając od ustalenia poniesionych kosztów, przychód ujmuje się w proporcji do nich) i metodę wyjścia (rozpoczynając od ustalenia efektów, przychód odzwierciedla transfer środków, który ma być dokonany przez klienta w odpowiedzi na wykonanie obowiązku) [IFRS 15, 2014; Krzyżanowska, 2015; Walińska i Jurewicz, 2015]. Można zastosować również metodę wyniku zerowego.

Podsumowując, najważniejszym czynnikiem analizowanym w celu rozpoznania przychodu według nowych rozwiązań będzie umowa. Ona wyznaczy kryteria dalszych działań. Pojawiają się twierdzenia, że w praktyce ustalenie przychodu będzie wymagać większego nakładu pracy niż dotychczas i zastosowania innych procedur wewnętrznych, m.in. dotyczących identyfikacji umów, kontroli wewnętrznej itp. [Walińska i Jurewicz, 2015, s. 221]. W zakresie samego zastosowania metody stopnia zaawansowania rozpoznanie przychodów nie powinno być trudniejsze niż obecnie.

Podsumowanie

Przychody to kluczowa dla jednostek kategoria z kilku powodów: najważniejszym elementem oceny działalności jest ocena jej wyników; kluczowy jest wynik finansowy ustalony według zasad rachunkowości; przychody pozostają w centrum zainteresowania użytkowników sprawozdania finansowego [www 3, Walińska i Jurewicz, 2015, s. 211]. W odpowiedzi na to regulacje powinny starać się precyzyjnie je opisać pod wszystkimi względami, nie pozostawiając luzu interpretacyjnego. Jednak z jednej strony mówi się, że nadrzędnym celem norm rachunkowości, a do takich należą również standardy, powinno być dostarczenie zbioru reguł prawidłowego prowadzenia rachunkowości [Nowak, 2014]. Natomiast z drugiej strony zauważa się, że realizacji zasad memoriału i współmierności towarzyszy w praktyce pewien zakres swobody, jaką mają zarządzający

w uznawaniu przychodów i zysków oraz kosztów i strat, a tym samym ustaleniu wysokości wyniku [Piosik i Strojek-Filus, 2013]. Czy ten zakres swobody, jaki daje MSSF 15, nie zagraża celowi regulacji rachunkowości i nadal można mówić o tym, że dają one podstawy prawidłowego prowadzenia rachunkowości? Czy ten zakres swobody nie będzie doprowadzał zbyt łatwo lub prowokował do kreowania pożądanego wyniku finansowego? Autorka uważa, że już obecne rozwiązania w zakresie uznawania przychodów stwarzają duże pole dowolności. Należy zgodzić się ze zdaniem Błażyńskiej [2015, s. 15] i podkreślić, że każdorazowe określenie jakości informacji finansowych wymaga odwołania się do relacji: komunikat – odbiorca – kontekst. Pytania dotyczą oczywiście nie samego modelu ustalania przychodów, który *de facto* jest jeden, ale skutków praktycznych wobec istniejącej swobody formułowania umów, której trudno odmówić jednostkom. Użyteczność rachunkowości zależy od szczegółowości informacji dostarczanych przez nią w formie sprawozdań, ponieważ im dokładniejszy i bardziej wieloaspektowy opis zdarzeń, tym rachunkowość lepiej zaspokaja potrzeby informacyjne wszystkich użytkowników [Gmytrasiewicz, 2008, s. 96]. Patrząc na to, jak sposób ujmowania przychodów zmienia się oraz ile możliwych rozwiązań w skali mikro może funkcjonować w związku z nadaniem umowie między stronami kluczowego charakteru w określaniu przychodu, powstaje uzasadniona wątpliwość co do oczekiwanego wzrostu jakości informacji. Rozpatrywać to bowiem trzeba w kontekście zrozumienia informacji przez użytkownika sprawozdania finansowego, co będzie wymagało właśnie dokładnego i wieloaspektowego opisu operacji przez jednostkę.

Można oczywiście postawić kontrargument dla wyrażonych w artykule obaw, polegający na tym, że w zasadzie nic się nie zmienia, jeśli chodzi o uwzględnianie postanowień umownych, bo już obecnie treść ekonomiczna operacji w powiązaniu z definicjami przychodów, aktywów i zobowiązań *de facto* powodowała powyższe problemy. Wydaje się jednak, że do niedawna regulacje i praktyka – z wyjątkiem stosunkowo niedawno uregulowanych umów długoterminowych – dawały wyraźny priorytet zasadzie ostrożności i oczekiwaly raczej wysokiej pewności przychodu, nawet kosztem odsunięcia go w czasie, niż starania się ujęcia go stopniowo w sytuacji wypełnienia jedynie jakiejś części umowy. Można zapytać, czy lepiej aktywować poniesione koszty do czasu uzyskania pewnego przychodu, czy ujmować szacowane przychody, zanim umowa będzie ostatecznie zrealizowana, a następnie je ewentualnie korygować. Zdaniem autorki zasada ostrożności nadal powinna być priorytetowa w zakresie ujmowania składników w bilansie i rachunku zysków i strat, co nie zabrania zamieszczania dodatkowych wyjaśnień.

Zmiany wprowadzone przyjęciem IFRS 15 precyzują wiele zagadnień nieujętych dotychczas w międzynarodowych standardach [Walińska i Jurewicz, 2015, s. 219], ale nie oznacza to, że problem przychodów można uznać za rozwiązany, chociażby ze względu na wskazany powyżej problem pracochłonności, ale – co ważniejsze – stopień subiektywizmu, jakim obarczono proces ich tworzenia na poziomie umowy, a dalej identyfikacji i pomiaru.

Można się zastanawiać w kontekście pewnych tendencji, a mianowicie:

- w odpowiedzi na dokonujące się zmiany w zasobach jednostek, a także
- wobec zauważalnej pogoni za aktualną informacją i skróceniem czasu jej pozyskania,
- wobec stosowania coraz bardziej zaawansowanych technologii i
- w związku ze zróżnicowanym zakresem potrzeb i nieznanym odbiorcą informacji,

czy dojdzie kiedyś do tego, że użytkownicy sprawozdań finansowych, a więc potencjalnie w zasadzie każdy, będą mieli zapewniony fizyczny dostęp do pewnych obszarów systemu rachunkowości każdej jednostki. Będą mogli np. zalogować się do systemu informatycznego rachunkowości jednostki jak do bazy danych i – w czasie rzeczywistym – zobaczyć wybrane informacje o przychodach, podpisanych umowach i ich warunkach, i wygenerować potrzebne raporty, np. aktualne stany: przychodów i kosztów, środków pieniężnych, zobowiązań czy należności. Może wtedy – wobec swobodnego dostępu do wszelkich informacji – subiektywizm twórców sprawozdania finansowego nie miałby takiego znaczenia, a ujawnienia informacji w sprawozdaniu nie budziłyby wątpliwości. Jednak to, czy takie rozwiązanie zadowoliloby ostatecznie obecnych użytkowników sprawozdań finansowych, jest zdaniem autorki wątpliwe.

Literatura

- Błażyńska J. (2015), *Atrybuty jakościowe współczesnych sprawozdań finansowych*, „Studia Oeconomica Posnaniensia”, Vol. 3, No. 1.
- Cieciura M. (2013), *Pomiar jako jedna z naczelných cech systemu rachunkowości finansowej w kontekście społecznej odpowiedzialności biznesu* [w:] Z. Luty, A. Łakomiak, A. Mazur (red.), *Przyszłość rachunkowości i sprawozdawczości – założenia, zasady, definicje. Ujawnienia informacji w sprawozdaniu finansowym*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu”.
- Garstka M. (2011), *Istotność jako element polityki rachunkowości i procedury badania sprawozdania finansowego* [w:] *Rachunkowość, sztuka pomiaru i komunikowania*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa.

- Garstka M. (2012), *Kształtowanie polityki rachunkowości w obszarze istotności* [w:] M. Wrona, W. Janik (red.), *Polityka rachunkowości w teorii i w praktyce*, KUL, Lublin.
- Gmytrasiewicz M. (2008), *Rachunkowość. Podstawowe zasady i założenia*, Difin, Warszawa.
- Ijiri Y. (1967), *The Foundations of Accounting Measurement (A Mathematical, Economic and Behavioral Inquiry)*, Englewood Cliffs, Prentice-Hall Inc. [za:] J. Wielgórka-Leszczyńska, *Ewolucja sprawozdawczości finansowej jednostki z uwzględnieniem specyfiki działalności bankowej*, Oficyna Wydawnicza, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Warszawa.
- IFRS 15 (2014), *International Financial Reporting Standard Revenue from Contracts with Customers*, International Accounting Standards Board (IASB), www.ifrs.org (dostęp: 17.02.2016).
- Kasperowicz A. (2015), *Ujmowanie przychodów w usługach informatycznych według Międzynarodowego Standardu Sprawozdawczości Finansowej 15 „Przychody z umów z klientami”*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego”, nr 873, „Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia”, nr 77, www.wneiz.pl/frfu.
- Krzyżanowska N. (2015), *Nowy MSSF 15 Przychody z umów z nabywcami*, http://rachunkowosc.com.pl/ksiegi-i-ewidencje/standardy-miedzynarodowe/nowy_mssf_15_przychody_z_umow_z_nabywcami.html (dostęp: 17.02.2016).
- Mattessich A., Ijiri Y., Mattessich R., Rappaport A., Summers E.L., Thomas A.L. (1971), *Foundations of Accounting Measurement*, „The Accounting Review”, Supplement to Vol. XLVI [za:] J. Wielgórka-Leszczyńska, *Ewolucja sprawozdawczości finansowej jednostki z uwzględnieniem specyfiki działalności bankowej*, Oficyna Wydawnicza, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Warszawa.
- Nowak E. (2014), *Rola norm rachunkowości w kreowaniu prawdziwego i rzetelnego obrazu jednostki gospodarczej*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości”, t. 77(133).
- Piosik A., Strojek-Filus M. (2013), *Procesy kształtowania wyników bilansowych i ich podstawowe cele* [w:] A. Piosik (red.), *Kształtowanie zysków podmiotów sprawozdawczych w Polsce. MSR/MSSF a ustawa o rachunkowości*, C.H. Beck, Warszawa.
- Przewodnik stosowania Międzynarodowych Standardów Rewizji Finansowej w badaniu małych i średnich jednostek* (2008), IFAC, KIBR, Warszawa.
- Remlein M. (2015), *Wpływ finansyzacji gospodarki na wyniki finansowe polskich przedsiębiorstw*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego”, nr 873, „Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia”, nr 77, www.wneiz.pl/frfu (dostęp: 17.02.2016).
- Silska-Gembka S. (2009), *Rozliczanie kontraktów długoterminowych według polskich i międzynarodowych regulacji rachunkowości – analiza porównawcza*, „Prace i Materiały Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Gdańskiego”, nr 4/1, www.jmf.wzr.pl (dostęp: 12.03.2016).
- Skulmowski M. (2013), *Rozliczanie kontraktów długoterminowych w przedsiębiorstwach budowlano-montażowych*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego”, nr 765, „Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia”, nr 61, t. 2, www.wneiz.pl/frfu (dostęp: 12.03.2016).
- Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości. Dz.U. 2002, nr 76, poz. 694 z późn. zm.

- Walińska E., Jurewicz A. (2015), *Koncepcje ujmowania przychodów w systemie rachunkowości – stan obecny i proponowane zmiany*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego”, nr 873, „Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia”, nr 77, www.wneiz.pl/frfu.
- Wielgórska-Leszczyńska J. (2011), *Ewolucja sprawozdawczości finansowej jednostki z uwzględnieniem specyfiki działalności bankowej*, Oficyna Wydawnicza, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Warszawa.
- Wójtowicz T. (2015), *Aspekty praktyczne użyteczności sprawozdań finansowych*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości”, t. 82(138).
- [www 1] <http://www.iasplus.com/en/standards/ifrs/ifrs15> (dostęp: 17.02.2016).
- [www 2] <http://www.kpmg.com/PL/pl/kpmg-business-academy/Strony/szkolenie-zmiany-w-sprawozdaniach-mssf-15-umowy-z-klientami.aspx> (dostęp: 17.02.2016).
- [www 3] www.efrag.org (dostęp: 9.03.2016).

RISK OF VARIETY OF APPROACHES TO REVENUE ACCOUNTING

Summary: There are principles describing amount, timing and scope of disclosures of revenue. The amount of revenue and recognition are crucial for the preparation of financial statements. The article presents the revenue accounting and what are goals of changes introduced by the IFRS 15. The purpose of the article is to underline the variety of approaches and how that impacts on the quality of the financial information from the point of view of users of financial statements. The article is based on analysis of accounting law and IFRS 15 and literature studies. The author considers that introducing a lot of factors, determined mostly subjectively by an entity, which adjust how to recognise revenue, can generate a lot of possible solutions in practice. IFRS 15 deal with many issues, but there is a problem of workload and subjectivity.

Keywords: accounting, revenue, valuation.